

Political Parties in the Electoral System of the Islamic Republic of Iran: Pathology and Solutions

Jalil Dara

PhD in Political Science - Iranian Studies, Associate Professor, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. J.dara@modares.ac.ir

Elaheh Sadeghi

Corresponding Author, PhD in Political Science, Lecturer, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. e_sadeghi1986@yahoo.com

Abstract

Political parties have several functions, one of which is gaining political power. Creating a legal framework for the political participation of different individuals is the most important issue facing political actors, and in this context, the relationship between political parties and the electoral system is important. Although the legal framework for the activities of political parties in Iran is available, they are still not efficient in the Iranian electoral system. The purpose of this study is to identify the pathology of political parties and also provide effective solutions to eliminate the harms. Although the legal framework for the activities of political parties in Iran is available, they are still not efficient in the Iranian electoral system. The purpose of this study is to identify the harms to the efficiency of political parties in the Iranian electoral system and also to provide effective solutions to eliminate these harms. To achieve this goal, the Delphi method and Shannon technique have been used. In two stages, the researchers collected the views of 10 experts in the field of elections through interviews and questionnaires, and then the data obtained from the consensus of experts were analyzed using the Shannon technique. The findings showed that the most important damage that led to the inefficiency of political parties is in the category of "structural" damage, followed by "legal", "economic", "functional" and "cultural" damage.

Keywords: Political parties, Iranian elections, pathology of parties, the efficiency of parties

احزاب سیاسی در نظام انتخابات جمهوری اسلامی ایران

آسیب‌ها و راهکارها

جلیل دارا

دکتری علوم سیاسی - مطالعات ایران، دانشیار دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
J.dara@modares.ac.ir

الهه صادقی

نویسنده مسئول، دکتری تخصصی علوم سیاسی، مدرس دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران
e_sadeghi1986@yahoo.com

چکیده

احزاب سیاسی کارویژه‌های متعددی دارند که کسب قدرت سیاسی یکی از این کارویژه‌ها است. ایجاد بسترهای قانونی برای مشارکت سیاسی افراد مختلف، مهم‌ترین مسئله‌ای است که فراروی کنشگران سیاسی قرار دارد و در همین زمینه، رابطه احزاب سیاسی با نظام انتخابات اهمیت پیدا می‌کند. اگر چه بسترهای قانونی فعالیت احزاب سیاسی در ایران فراهم است، اما هنوز در نظام انتخابات ایران کارآمد نیستند. هدف این پژوهش، شناسایی آسیب‌های فراروی کارآمدی احزاب سیاسی در نظام انتخابات ایران و همچنین ارائه راهکارهایی موثر برای رفع این آسیب هاست. برای دستیابی به این هدف از روش دلفی و تکنیک شانون استفاده شده است. پژوهشگران در دو مرحله به‌صورت مصاحبه و پرسش‌نامه، دیدگاه‌های ۱۰ نفر از صاحب‌نظران را در حوزه انتخابات جمع‌آوری کردند و سپس داده‌های به‌دست‌آمده از اجماع صاحب‌نظران با تکنیک شانون مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که مهم‌ترین آسیبی که منجر به ناکارآمدی احزاب سیاسی شده، از دسته آسیب‌های «ساختاری» است و پس از آن، دسته آسیب‌های «قانونی»، «اقتصادی»، «عملکردی» و «فرهنگی» قرار دارند.

واژه‌های کلیدی: احزاب سیاسی، انتخابات ایران، آسیب شناسی احزاب، کارآمدی احزاب

تاریخ دریافت: ۰۰/۰۴/۰۵ تاریخ بازبینی: ۰۰/۰۶/۱۸ تاریخ پذیرش: ۰۰/۰۶/۲۹

فصلنامه راهبرد، دوره ۳۰، شماره ۹۹، تابستان ۱۴۰۰، صص ۳۶۳-۳۹۱

مقدمه

انتخابات فرایندی است که در آن، مردم در شکل‌گیری نهادهای سیاسی و تعیین متصدیان اعمال اقتدار سیاسی سهیم می‌شوند؛ یعنی مردم نه‌تنها منشأ رخدادهای مهم هستند، بلکه آنها مرجع نتیجه نیز تلقی می‌شوند. در جامعه سیاسی ایران، از عمر حضور و مشارکت قانونی مردم در تعیین سرنوشت اجتماعی و سیاسی خویش، حدود یک‌صد سال می‌گذرد؛ برای اولین بار، مردم ایران در واقعه تحریم تنباکو، به عرصه سیاسی ورود پیدا کردند و پس از آن، مردم در انقلاب مشروطیت، این حق نادیده‌گرفته‌شده خود را رسمی و قانونی ساختند که تا به امروز پایدار مانده است؛ با این تفاوت که در دوران قبل از انقلاب اسلامی، انتخابات تحت‌سیطره قدرت حاکم بود که این امر نشان‌دهنده فرمایشی‌بودن انتخابات داشت، اما فصل جدیدی در تاریخ سیاسی ایران با پیروزی انقلاب اسلامی ایران آغاز شد و اصل حاکمیت الهی (اسلامیت) با اصل حاکمیت مردم (جمهوریت) در چارچوب نظام مردم‌سالاری دینی نمایان شد و به‌وسیله انتخابات، حاکمیت مردم بر سرنوشت اجتماعی و سیاسی خویش به رسمیت شناخته شده‌است.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی چند بار همه‌پرسی و انتخابات سراسری در کشور برپا شد که اصلی و مهم‌ترین آن، همه‌پرسی تغییر نظام شاهنشاهی به جمهوری اسلامی بود که با مشارکت و رای حداکثری مردم در ۱۰ و ۱۱ فروردین ۱۳۵۸ تصویب شد. در ۱۲ مرداد سال ۱۳۵۸ نیز انتخابات مجلس خبرگان قانون-اساسی برگزار و سپس در ۱۲ آذرماه قانون اساسی به همه‌پرسی گذاشته و تصویب

شد. از این زمان به بعد، انتخابات با نظارت شورای نگهبان برگزار می‌شود و براساس قانون اساسی جمهوری اسلامی، مردم رئیس قوه مجریه، اعضای قوه مقننه، اعضای مجلس خبرگان رهبری و اعضای شورای شهر را انتخاب می‌کنند. با وجود اینکه نظام جمهوری اسلامی، اقدامات موثر و کارآمدی را در برپایی انتخابات انجام داده است؛ اما همچنان از ایده‌آل نظام انتخاباتی جمهوری اسلامی فاصله دارد و هنوز آسیب‌هایی فراروی نظام انتخاباتی ایران وجود دارد.

براین اساس یکی از مسائل مهم نظام انتخابات، آسیب‌های آن است که البته مولفه‌های متفاوتی در ایجاد آسیب‌های انتخابات موثر است که یکی از این مولفه‌ها، احزاب سیاسی است. در واقع کارویژه مهم احزاب سیاسی، دستیابی به قدرت سیاسی است، پس ایجاد بسترهای قانونی برای مشارکت سیاسی افراد مختلف، مهم‌ترین مسئله‌ای است که فراروی کنشگران سیاسی قرار دارد و در همین زمینه رابطه‌ی احزاب سیاسی با نظام انتخاباتی اهمیت پیدا می‌کند؛ اما در کشور ایران، با وجود اینکه در قوانین، آزادی تشکیل احزاب سیاسی وجود دارد؛ اما هنوز شاهد فقدان نظام حزبی در انتخابات یا به تعبیر دیگر، عدم کارآمدی احزاب سیاسی در نظام انتخابات ایران هستیم که علت این امر از یک سو، عدم شناسایی به موقع آسیب‌ها و عدم ارائه راهکارهای کارآمد برای رفع این آسیب-هاست. از سوی دیگر اقدامات و پژوهش‌های صورت گرفته نیز درخصوص رفع آسیب‌های نظام انتخابات به علت اینکه تنها به یک بعد از ابعاد مختلف مسأله انتخابات و آسیب‌های آن پرداخته، نتوانسته زوایای پنهان آسیب احزاب سیاسی در نظام انتخابات را نمایان سازد و در نتیجه این آسیب در نظام انتخابات، پایدار مانده و در مواردی کارآمدی انتخابات را تحت تأثیر قرار داده است.

با این توصیف، هدف این پژوهش، شناسایی آسیب‌هایی است که فراروی کارآمدی احزاب سیاسی در نظام انتخابات ایران قرار دارد و همچنین ارائه راهکارهایی کارآمد برای رفع این آسیب‌هاست. بنابراین این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش است که آسیب‌های فراروی کارآمدی احزاب سیاسی در نظام انتخابات جمهوری اسلامی ایران و راهکارهای رفع آن کدام است؟ برای

پاسخ‌گویی به این پرسش از روش دلفی^۱ و تکنیک شانون^۲ استفاده می‌شود و آسیب‌های تاثیرگذار بر کارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات ایران و راهکارهای رفع آنها از دیدگاه صاحب‌نظران علوم سیاسی که در این زمینه کتاب یا اثر پژوهشی داشته‌اند، بررسی می‌شود.

۱. پیشینه پژوهش

مرور منابعی چند پیرامون موضوع پژوهش حاضر موجب روشن‌تر شدن و آشنایی با طرح دیدگاه‌ها و همچنین نارسایی‌های مربوط به مسئله پژوهش می‌شود. پژوهش‌های انجام‌شده پیرامون این موضوع را می‌توان به چهار دسته تقسیم کرد که به شرح زیر است: دسته اول، منابعی است که به آسیب‌های قانونی انتخابات پرداخته است. مشفق (۱۳۹۶) در کتاب «کندوکاو آسیب‌شناسانه نظام انتخابات» آسیب انتخابات را مربوط به قوانین انتخابات می‌داند (مشفق، ۱۳۹۶، ص. ۱۰۰-۱۵۲). همچنین طحان‌نظیف (۱۳۹۳) نیز در مقاله «آسیب‌شناسی نظام حقوقی حاکم بر فرایندهای نظارت بر انتخابات مجلس شورای اسلامی» معتقد است قوانین مربوط به نظارت بر انتخابات مجلس شورای اسلامی دارای نواقص است و قوانین مشخصی برای رد یا تایید صلاحیت نامزدها وجود ندارد و باید قوانینی که مربوط به نظارت بر انتخابات مجلس شورای اسلامی است، بازنگری گردد (طحان‌نظیف، ۱۳۹۳، ص. ۱۱۳۲-۱۱۴۵).

دسته دوم، منابعی است که به آسیب‌های تبلیغاتی انتخابات پرداخته است. درستی (۱۳۹۳) در مقاله «آسیب‌شناسی تبلیغات انتخاباتی مجلس شورای اسلامی در پرتو اصول حقوقی حاکم بر تبلیغات»، مهم‌ترین آسیب تبلیغات در انتخابات مجلس شورای اسلامی را مربوط به قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی معرفی می‌کند که در زمینه تبلیغات، خلأ قوانین روشن و نظارت دولت بر هزینه‌های تبلیغاتی نامزدهای انتخاباتی وجود دارد که منجر به ورود پول کثیف به انتخابات شده است (درستی، ۱۳۹۳، ص. ۹۰-۱۰۵).

۱ Delphy Method

۲ Shaanon Entropy Method

دسته سوم منابعی است که به آسیب‌های نظام حزبی انتخابات پرداخته است. شجاعی (۱۳۹۲) در پایان‌نامه «آسیب‌شناسی نقش احزاب سیاسی در نظام انتخابات ایران» معتقد است که در نظام جمهوری اسلامی، مکانیزم‌هایی در قانون، برای حضور مردم در عرصه سیاسی تعیین شده است؛ اما هنوز مشارکت سیاسی، مشارکت غیرحزبی است که عواملی نظیر قوانین و دولت منجر به ناکارآمدی احزاب شده است (شجاعی، ۱۳۹۲، ص. ۱۶۰-۲۲۰). همچنین اعمایی (۱۳۹۸) در مقاله «آسیب‌شناسی رابطه نظام حزبی و نظام انتخاباتی جمهوری اسلامی ایران» به آسیب‌شناسی نظام حزبی و نظام انتخابات در ایران پرداخته است و علت ناکارآمدی احزاب در انتخابات را قانون انتخابات می‌داند (اعمایی، ۱۳۹۸، ص. ۴۵-۵۶).

دسته چهارم منابعی است که به تلفیقی از آسیب‌های انتخابات نظیر آسیب‌های اعتقادی، فرهنگی، سیاسی و قانونی پرداخته است. ادیانی (۱۳۷۸) در کتاب «آسیب‌شناسی انتخابات و جایگاه مجلس و مردم»، آسیب‌های انتخابات را اعتقادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی می‌داند. وی یکی از آسیب‌های انتخابات را مربوط به فرهنگ سیاسی ایرانیان می‌داند که ضعف فرهنگ کار جمعی در ایران روند تشکیل نهادهای سیاسی مثل احزاب سیاسی در انتخابات را تضعیف نموده است (ادیانی، ۱۳۷۸، ص. ۱۴۰-۱۷۹). همچنین گلشنی (۱۳۹۷) در مقاله «آسیب‌شناسی انتخابات ریاست‌جمهوری در ایران و ارائه راهکار اصلاح آن»، آسیب‌های مربوط به نظام حزبی انتخابات را مربوط به عملکرد نامناسب احزاب سیاسی؛ تشکیل احزاب از بالا به پایین و... می‌داند که منجر به ناکارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات شده است. همچنین یکی دیگر از آسیب‌های انتخابات را مربوط به قوانین انتخابات می‌داند که مبتنی بر نیازهای روز جامعه نیست و دولتی بودن اقتصاد و ورود رانت‌های اقتصادی و سیاسی به فرایند انتخابات نیز از دیگر آسیب‌هاست (گلشنی، ۱۳۹۷، ص. ۱۲۰-۱۳۰).

همان‌طور که اشاره شد، منابع مورداشاره به‌رغم دستاوردهای مهمی که داشته‌اند، غالباً تصویری تک‌بعدی از ابعاد مختلف مسأله انتخابات و آسیب‌های آن ارائه می‌دهند یا اینکه آسیب احزاب سیاسی را تنها به یک بعد نظیر بعد قانونی

محدود کرده‌اند و همین نقصان، علت اصلی این پژوهش است. لذا این پژوهش در تلاش است، آسیب انتخابات را به صورت متمرکز بر احزاب سیاسی مورد توجه قرار دهد و ابعاد و متغیرهای متعدد دخیل در آن را با روش دلفی و تکنیک شانون مورد بررسی قرار دهد.

۲. مبانی نظری پژوهش

قبل از پرداختن به مبانی نظری پژوهش لازم است، ابتدا آسیب و آسیب‌شناسی^۱ تعریف گردد. آسیب در لغت به معنای رنج، محنت، کاستی و ضعف می‌باشد و به تبع آسیب‌شناسی علم تشخیص کاستی‌ها و به تعبیر دیگر شناخت علمی ضعف‌ها، کاستی‌هاست (هریسی نژاد، ۱۳۸۰، ص. ۹۸۲). آسیب‌شناسی یعنی شناخت علل و عواملی که وجود و پایداری آنها می‌تواند فرایند دستیابی به اهداف را در هر نظامی کند یا متوقف سازد و تحت‌تأثیر تبعات خود درآورد. در واقع آسیب‌شناسی فرایندی است که به صورت نظامند و منسجم، داده‌های اصلی را جمع‌آوری می‌نماید تا بتواند مشکلات، چالش‌ها و محدودیت‌ها را برطرف سازد (بنیانیان، ۱۳۷۹، ص. ۱۲۸). به تعبیر دیگر شناختن علمی علت ضعف‌ها، کاستی‌ها و چالش‌ها در روند طبیعی پدیده‌ها، رفتارها و کنش‌هاست و فراهم کردن زمینه و بستری که بتواند راهکاری مناسب برای رفع این کاستی‌ها ارائه کند تا برای برقراری کارآمدی و سلامت پدیده‌ها و رفتارها، انگیزه ایجاد نماید (امیری فرح آبادی، ۱۳۹۵، ص. ۱۴۴).

پس از تعریف آسیب‌شناسی، برای توضیح و تبیین آسیب‌شناسی انتخابات، می‌توان به مقاله مایکل برودیر^۲ که در خصوص آسیب‌شناسی سازمان نوشته شده، رجوع کرد و ویژگی‌هایی از آسیب‌شناسی را کسب و سپس از آن در فرایندها و موضوعات آسیب‌شناسی استفاده کرد. از منظر برودیر، زمانی که آسیب یا آسیب-هایی ایجاد شود یا احتمال ایجاد شدن آسیب وجود داشته باشد، آسیب‌شناسی صورت می‌گیرد. به همین منظور ضروری است که به وسیله روش‌های متفاوت،

^۱Pathology

^۲Micheal Brodeur

فرایند جمع‌آوری داده و اطلاعات صورت گیرد و داده‌های جمع‌آوری‌شده در معرض قضاوت و اظهارنظر صاحب‌نظران قرار گیرند تا آسیب‌ها تعیین شود و سپس راهکارهای صحیح و کارآمد برای رفع آسیب‌ها اتخاذ و به مرحله اجرا درآیند (Brodeur, 2008, pp. 642-650).

درخصوص آسیب‌شناسی علاوه بر مقاله برودیر، می‌توان به کتاب «انتخابات و رای‌دهندگان: مقدمه تطبیقی» نوشته مارتین هارپ و یلیام چارلی میلر^۱ مراجعه کرد. در این کتاب استدلال شده است که نظام‌های انتخابات، قالب‌های قانونی هستند که از شرایط و فضای خاصی که در آن قرار می‌گیرند، تبعیت می‌کنند و از عناصری نظیر قوانین، کاربرد و زمینه‌ها تشکیل شده‌اند (Harrop & Miller, 1987, pp. 41-42). بنابراین در آسیب‌شناسی انتخابات، باید این عناصر مورد توجه قرار گیرند.

با این توصیف، در آسیب‌شناسی نظام انتخابات، اول باید ضعف‌ها، کاستی‌ها شناسایی شود. دوم اینکه بسترهای ایجاد ضعف‌ها و کاستی‌ها و عواملی که منجر به شکل‌گیری این کاستی‌ها شده‌است، بررسی و شناسایی شود. پس هدف از آسیب‌شناسی نظام انتخابات، مطالعه و شناخت علمی آسیب‌هایی است که سلامت و کارآمدی انتخابات را تحت‌تاثیر قرار می‌دهند. پس نگرشی منسجم به کل فرایند برگزاری انتخابات نیاز است (ممی زاده، ۱۳۷۵، ص. ۱۲۹).

به اقتدا از موارد مطرح‌شده و با لحاظ‌کردن نوع و ماهیت موضوع‌های مربوط به کارآمدی و سلامت انتخابات که متاثر از مدیریت انتخابات؛ ساختار نهاد انتخابات؛ قوانین انتخابات؛ شرایط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی حاکم بر جامعه؛ احزاب سیاسی؛ تبلیغات و غیره است، پس باید کارکرد همه عناصر تاثیرگذار در نظام انتخابات مورد توجه قرار گیرد (Rose, 2000, p. 86)؛ لذا برای بررسی آسیب-شناسی احزاب سیاسی در نظام انتخابات نیز باید تمام عوامل دخیل که کارآمدی احزاب سیاسی را در انتخابات تحت‌تاثیر خود قرار می‌دهند، شناسایی شوند تا سلامت انتخابات از این عوامل، آسیب‌زدایی شود.

^۱ Election And voter : A Comparative Introductio

^۲ Harrop & W.L Miller Martin

مضاف بر این توضیحات، آسیب‌شناسی احزاب سیاسی در انتخابات ایران، نیازمند این است که از الگو یا روش‌هایی در مطالعات آسیب‌شناسی استفاده کند، اما تا به امروز درخصوص آسیب‌شناسی احزاب سیاسی در انتخابات و راهکارهای رفع این آسیب‌ها، پژوهش علمی به‌صورت جامع و کامل انجام نشده است که پژوهش حاضر بتواند از الگو یا روش به‌دست‌آمده این پژوهش‌ها، استفاده کند. بنابراین نظریه‌های موجود به‌تنهایی نمی‌تواند به بررسی آسیب‌های احزاب سیاسی در انتخابات ایران و ارائه راهکارهای رفع این آسیب‌ها بپردازد. به‌همین منظور برای درک و فهم درست آسیب‌شناسی احزاب در انتخابات و ارائه راهکارهای رفع این آسیب‌ها، متمرکز بر رویکردی خواهیم بود که بر چند روش و ترکیب آنها مبتنی است؛ یعنی مضاف بر بهره‌گیری از ادبیات موجود در پژوهش که بر مبنای نقطه-نظرات متخصصان حوزه انتخابات است، به‌وسیله روش دلفی و تکنیک آنتروپی شانون، آسیب‌های فراروی کارآمدی احزاب سیاسی تعیین و سپس راهکارهای رفع آنها تشخیص و تعیین می‌شود.

۳. روش پژوهش

در این پژوهش از روش دلفی استفاده شده است. درواقع یکی از روش‌های کسب دانش گروهی، روش دلفی است. براساس دیدگاه هلمر^۱ زمانی که لازم است هم-اندیشی چند متخصص در یک موضوع خاص برای کشف ایده‌های نوآورانه بررسی گردد؛ ولی موقعیت و امکانات مناسب برای جمع کردن آنان وجود نداشته باشد، می‌توان از روش دلفی استفاده نمود. (Linstone, 2002, p. 55)

همچنین سو و سندفورد^۲ (۲۰۰۷) در مقاله خود که درخصوص روش دلفی نوشته‌اند، استدلال کردند که در سه یا چهار مرحله عملی، فرایند روش دلفی انجام می‌گیرد. آغاز مرحله اول، با یک پرسش‌نامه و مصاحبه‌باز است. در این مصاحبه باز، مبانی اصلی از مرور ادبیات در موضوع موردنظر مورد، استخراج و در اختیار مصاحبه‌شوندگان قرار می‌گیرد. پژوهشگر باید بعد از جمع کردن پاسخ‌ها، بر مبنای

^۱ Helmer

^۲ Hsu & Sandford

اطلاعات کسب‌شده از این مرحله، پرسش‌نامه بسته‌ای تهیه کند. در مرحله دوم، هر شرکت‌کننده، پرسش‌نامه بسته‌ای دریافت می‌کند که در آن نکته‌های مهم مرحله اول ذکر شده است. در این مرحله، باید شرکت‌کنندگان، ابعاد موضوع موردبحث را اولویت‌بندی کنند. در پایان مرحله دوم، موضوعاتی که مورد توافق شرکت‌کنندگان نیست، مشخص خواهد شد. در این مرحله، کم‌کم اجماع شروع به شکل‌گیری می‌کند و می‌توان پاسخ‌های شرکت‌کنندگان را برای یکدیگر ارسال کرد تا از پاسخ‌ها مطلع شوند. در مرحله سوم مجدد هریک از شرکت‌کنندگان، پرسش‌نامه دریافت می‌کنند که در آن نکات خلاصه‌شده مرحله قبلی ذکر شده است. در این مرحله از شرکت‌کنندگان، درخواست می‌شود، دلیل خود را درباره موارد عدم اجماع بیان یا تجدیدنظر کنند. این مرحله به شرکت‌کنندگان این فرصت را می‌دهد که نظر و داوری خود را در موضوعات، به روشنی بیان کنند. در مرحله چهارم، لیستی از موضوعات مورد اجماع و عدم اجماع در اختیار شرکت‌کنندگان قرار می‌گیرد. این مرحله، برای شرکت‌کنندگان، آخرین فرصت به‌منظور تجدیدنظر و داوری آنهاست. نکته مهم این است که تعداد تکرار مراحل در روش دلفی، مبتنی بر درجه توافق شرکت‌کنندگان، از ۳ تا ۵ مرحله است (Hus, 2007, pp. 10-11).

جدول ۱. نکات مهم در استفاده از روش دلفی

بهره‌گیری از دیدگاه‌های صاحب‌نظران استفاده از فرایند بازتاب و تجدیدنظر برای به‌دست‌آوردن نتیجه دقیق‌تر	مزیت
۱۰ تا ۱۵ نفر	افراد مورد نیاز
حداقل ۴۵ روز	مدت زمان
سه تا چهار مرحله مصاحبه و پرسش‌نامه	تعداد مراحل تکرار مصاحبه یا پرسش‌نامه
۷۰ تا ۸۰ درصد (نمره بالای ۳ از مقیاس لیکرت)	میزان اجماع موردنظر برای کسب نتیجه

(Hus, 2007, pp. 10-11)

در ادامه از تکنیک شانون، به‌منظور تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده از مرحله دوم روش دلفی استفاده شد. این تکنیک استفاده از یک فرمول ریاضی برای بررسی و تحلیل داده‌هاست و برای تعیین و تحلیل اولویت و اهمیت شاخص‌ها، نسبت به روش سنتی فراوانی و میانگین از اعتبار بیشتری برخوردار است.

۱-۳. رویه انجام پژوهش

انتخاب شرکت‌کنندگان، در روش دلفی، یکی از بخش‌های مهم این روش است و شرکت‌کنندگان براساس تخصص و نه به‌صورت تصادفی انتخاب می‌شوند. در این پژوهش نیز، ۱۰ نفر از اساتید دانشگاه که در حوزه انتخابات صاحب‌نظر بودند، انتخاب شدند. در مرحله اول، مصاحبه با شرکت‌کنندگان صورت گرفت. در این مصاحبه، پژوهشگر به دنبال این بود که دیدگاه صاحب‌نظران را درخصوص آسیب‌های احزاب سیاسی در انتخابات کسب کند. سپس پژوهشگر داده‌های به‌دست‌آمده از مرور منابع را برای آنان توضیح داد و درخواست کرد که نظر خود را بیان کنند. در این مرحله، با این ۱۰ شرکت‌کننده، حدود ۵۰۰ دقیقه گفتگو صورت گرفت.

جدول ۲. نکات کلیدی به‌دست‌آمده از مصاحبه با متخصصان در مرحله اول روش دلفی

متخصص	آسیب‌های فراروی کارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات
۱	نظام اقتصادی وابسته به نفت ابهام موجود در قانون انتخابات
۲	سابقه نامطلوب احزاب سیاسی در ایران مقطعی بودن فعالیت احزاب سیاسی
۳	حزب‌محور نبودن نظام انتخابات
۴	فقر فرهنگ قانون‌گرایی فقر فرهنگ کار جمعی
۵	سابقه نامطلوب احزاب سیاسی ضعف در شایسته‌سالاری، آموزش و تربیت سیاسی
۶	حزب‌محور نبودن نظام انتخابات
۷	مشخص نبودن جایگاه رسمی احزاب سیاسی در قانون انتخابات ابهام و تعارض‌های موجود در قانون انتخابات
۸	ناهماهنگی توسعه سیاسی و اقتصادی
۹	مشارکت‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات ایران
۱۰	سابقه نامطلوب احزاب سیاسی در ایران عدم اعتماد عمومی به احزاب سیاسی

پس از تحلیل محتوای مصاحبه‌ها، آسیب‌های احزاب در انتخابات ایران از نگاه متخصصان استخراج شد. این آسیب‌ها با آسیب‌های استخراج‌شده از مرور منابع مقایسه و سپس آسیب‌های مشترک حذف شد و در نهایت ۲۳ آسیب به‌عنوان آسیب‌های مهم در عدم کارآمدی احزاب در انتخابات تعیین شد. این فرایند در

نمودار ۱ نشان داده شده است:

<p>آسیب‌های به‌دست‌آمده از مرور منابع</p> <p>فسادهای سیاسی و اقتصادی و فشارهای اقتصادی و سیاسی بر مردم</p> <p>ضعف‌های حقوقی نظام انتخابات</p> <p>قانون انتخابات حداقل، غیرشفاف و فقدان معیار مشخص برای برگزاری انتخابات</p> <p>ضعف عملکرد و سابقه نامطلوب احزاب سیاسی در ایران</p> <p>بی‌برنامگی و انشعاب در احزاب سیاسی</p> <p>فراخیزی دانستن کاندیداهای انتخابات</p> <p>عدم اعتماد عمومی به احزاب سیاسی</p> <p>قانون‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات</p> <p>ضعف پایبندی به قانون و مدارای سیاسی</p> <p>مشارکت‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات ایران</p>

<p>آسیب‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه‌ها</p> <p>اقتصاد وابسته به نفت</p> <p>ناهماهنگی توسعه سیاسی و اقتصادی</p> <p>فسادهای سیاسی و اقتصادی و فشارهای اقتصادی و سیاسی بر مردم</p> <p>تدلیس دولت‌ها در تغییرات پولی و ارزی در ایام منتهی به برگزاری انتخابات و ایجاد ادوار انتخابات توسط دولت‌ها</p> <p>سابقه نامطلوب و ضعف عملکرد احزاب سیاسی در ایران</p> <p>کم‌بهرگی از اخلاق سیاسی و اسلامی</p> <p>عملکرد گروه‌های جایگزین احزاب سیاسی</p> <p>ضعف در شایسته‌سالاری، آموزش و تربیت سیاسی</p> <p>مقطعی بودن فعالیت احزاب سیاسی</p> <p>ضعف جامعه مدنی و کمی تجربه مشارکت سیاسی</p> <p>فقر فرهنگ کار جمعی</p> <p>تعدد و ناپایداری قوانین انتخابات</p> <p>فقدان نگرش راهبردی و آسیب‌شناسانه به قوانین انتخابات</p> <p>فقدان ضمانت اجرایی و مجازات بازدارنده متناسب با جرایم انتخاباتی</p> <p>مشخص نبودن جایگاه رسمی احزاب سیاسی در قانون انتخابات</p> <p>ناکارآمد، غیرپاسخگو و مبتنی نبودن نظام انتخابات بر نیازهای روز انتخابات</p> <p>حزب‌محور نبودن نظام انتخابات</p> <p>تفکر محور بودن نظام انتخابات</p>

<p>آسیب‌های نهایی</p> <p>اقتصاد وابسته به نفت</p> <p>ناهماهنگی توسعه سیاسی و اقتصادی</p> <p>فسادهای سیاسی و اقتصادی و فشارهای اقتصادی و سیاسی بر مردم</p> <p>تدلیس دولت‌ها در تغییرات پولی و ارزی در ایام منتهی به برگزاری انتخابات و ایجاد ادوار انتخابات توسط دولت‌ها</p> <p>ضعف‌های حقوقی نظام انتخابات</p> <p>قانون انتخابات حداقل، غیرشفاف و فقدان معیار مشخص برای برگزاری انتخابات</p> <p>تعدد و ناپایداری قوانین انتخابات</p> <p>فقدان ضمانت اجرایی و مجازات بازدارنده متناسب با جرایم انتخاباتی</p> <p>فقدان نگرش راهبردی و آسیب‌شناسانه به قوانین انتخابات</p> <p>مشخص نبودن جایگاه رسمی احزاب سیاسی در قانون انتخابات</p> <p>سابقه نامطلوب و ضعف عملکرد احزاب سیاسی در ایران</p> <p>بی‌برنامگی و انشعاب در احزاب سیاسی</p> <p>فراخیزی دانستن کاندیداهای انتخابات</p> <p>مقطعی بودن فعالیت احزاب سیاسی</p>

ضعف در شایسته‌سالاری، آموزش و تربیت سیاسی
 عدم اعتماد عمومی به احزاب سیاسی
 قانون‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات
 ضعف پایبندی به قانون و مدارای سیاسی
 مشارکت‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات ایران
 فقر فرهنگ کار جمعی
 ناکارآمد، غیرپاسخ‌گو و مبتنی نبودن نظام انتخابات بر نیازهای روز انتخابات
 حزب‌محور نبودن نظام انتخابات
 تفکر محور بودن به جای برنامه‌محور بودن نظام انتخابات

نمودار ۱. آسیب‌های به‌دست‌آمده از مرور منابع و مصاحبه با متخصصان و استخراج آسیب‌های نهایی

همچنین پس از مشخص شدن آسیب‌هایی که منجر به ناکارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات شده است، راهکارهای رفع این آسیب‌ها استخراج شد و در نهایت ۱۴ راهکار مهم برای رفع این آسیب تعیین شد که در نمودار ۲ نشان داده شده است.

راهکار نهایی	راهکار به‌دست‌آمده از مصاحبه‌ها	راهکار به‌دست‌آمده از مرور منابع
<p>تدوین مجدد قانون انتخابات جامع و کامل مبتنی بر نیازهای روز انتخابات برخورد قانونی با تخلفات انتخابات و بازنگری در انواع جرایم انتخاباتی با در نظر گرفتن مسائل جدید و تعیین مجازات‌های بازدارنده تشکیل مرکز یا موسسه علمی و مطالعاتی مختص انتخابات در کشور به منظور بازبینی و روزآمد کردن قوانین انتخابات و رصد کردن آسیب‌های انتخابات تغییر ساختار نظام انتخابات (از اکثریتی به تناسبی) تقویت نظام حزب‌محور در انتخابات تقویت برنامه‌محور بودن انتخابات عدم وابستگی اقتصاد به نفت و استفاده همه‌جانبه از سایر منابع طبیعی تلفیق اقتصاد دولتی و خصوصی توسعه متوازن و ایجاد رشد اقتصادی و سیاسی متوازن و گسترده گسترش فرهنگ قانون‌مداری، رقابت و مشارکت در جامعه بین احزاب سیاسی، نخبگان و کاندیداها تقویت نظام آموزشی کشور به منظور آموزش عمومی و فراگیر جهت مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی در قبال عملکرد خویش الزام داوطلبان برای معرفی از کاندیداتوری از سوی حزبی خاص تقویت احزاب سیاسی در عرصه مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی در قبال معرفی کاندیداها افزایش سطح آگاهی احزاب سیاسی در مورد شایسته‌سالاری</p>	<p>تدوین مجدد قانون انتخابات جامع و کامل تقویت نظام حزب‌محور در انتخابات تلفیق اقتصاد دولتی و خصوصی تقویت نظام آموزشی کشور به منظور آموزش عمومی، گسترده و فراگیر جهت مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی در قبال عملکرد خویش افزایش سطح آگاهی احزاب سیاسی در مورد شایسته‌سالاری الزام داوطلب به جمع‌آوری تعداد معینی امضا اعلام نامزدی از سوی یکی از احزاب سیاسی رسمی به منظور محدود کردن تعداد داوطلبان</p>	<p>اصلاح و حذف برخی از قوانین انتخابات برخورد قانونی با تخلفات انتخابات و بازنگری در انواع جرایم انتخاباتی با در نظر گرفتن مسائل جدید و تعیین مجازات‌های بازدارنده عدم وابستگی اقتصاد به نفت و استفاده همه‌جانبه از سایر منابع طبیعی</p>

نمودار ۲. راهکارهای به‌دست‌آمده از مرور منابع و مصاحبه با متخصصان و استخراج راهکارهای نهایی

بنابر نظر پژوهشگر این ۲۳ آسیب در مرحله دوم روش دلفی، در پنج دسته موضوعی دسته‌بندی شد. این دسته‌ها عبارت بودند از ۱-دسته قانونی شامل آسیب‌های: ضعف‌های حقوقی نظام انتخابات؛ قانون انتخابات حداقل، غیرشفاف و فقدان معیار مشخص برای برگزاری انتخابات؛ تعدد و ناپایداری قوانین انتخابات؛ فقدان ضمانت اجرایی و مجازات بازدارنده و متناسب با جرایم انتخاباتی؛ فقدان نگرش راهبردی و آسیب‌شناسانه به قوانین انتخابات و مشخص نبودن جایگاه رسمی احزاب سیاسی در قانون انتخابات.

۲-دسته ساختاری شامل آسیب‌های: ناکارآمد، غیرپاسخ‌گو و مبتنی نبودن نظام انتخابات بر نیازهای روز انتخابات؛ حزب‌محور نبودن نظام انتخابات؛ برنامه-محور نبودن نظام انتخابات.

۳-دسته اقتصادی شامل آسیب‌های: اقتصاد وابسته به نفت؛ ناهماهنگی توسعه سیاسی و اقتصادی؛ تدلیس دولت‌ها در تغییرات پولی و ارزی در ایام منتهی به برگزاری انتخابات و ایجاد ادوار انتخابات توسط دولت‌ها؛ فسادهای سیاسی و اقتصادی و فشارهای اقتصادی و سیاسی بر مردم.

۴-دسته فرهنگی شامل آسیب‌های: قانون‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات؛ ضعف پایبندی به قانون و مدارای سیاسی؛ مشارکت‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات ایران و فقر فرهنگ کارجمعی.

۵-دسته عملکردی شامل آسیب‌های: سابقه نامطلوب احزاب سیاسی در ایران؛ مقطعی بودن فعالیت احزاب سیاسی؛ فراحزبی دانستن کاندیداهای انتخابات؛ عدم اعتماد عمومی به احزاب سیاسی؛ ضعف در شایسته‌سالاری، آموزش و تربیت سیاسی و بی‌برنامگی و انشعاب در احزاب سیاسی.

همچنین بنابر نظر پژوهشگر، علاوه بر دسته‌بندی آسیب‌ها، راهکارهای رفع این آسیب‌ها نیز در ۵ دسته موضوعی دسته‌بندی شد. این دسته‌ها عبارت بودند:

۱-دسته قانونی شامل راهکارهای: تدوین مجدد قانون انتخابات به صورت جامع و کامل مبتنی بر نیازهای روز انتخابات؛ برخورد قانونی با تخلفات انتخابات و بازنگری در انواع جرایم انتخاباتی با در نظر گرفتن مسائل جدید و تعیین

مجازات‌های بازدارنده؛ تشکیل مرکز یا موسسه علمی و مطالعاتی مختص انتخابات در کشور به منظور بازبینی و روزآمد کردن قوانین انتخابات و رصد کردن آسیب‌های انتخابات.

۲- دسته ساختاری شامل راهکارهای: تغییر ساختار نظام انتخابات (از اکثریتی به تناسبی)؛ تقویت نظام حزب‌محور در انتخابات؛ تقویت برنامه‌محور بودن انتخابات.

۳- دسته اقتصادی شامل راهکارهای: عدم وابستگی اقتصاد به نفت و استفاده همه‌جانبه از سایر منابع طبیعی؛ تلفیق اقتصاد دولتی و خصوصی و توسعه متوازن و ایجاد رشد اقتصادی و سیاسی متوازن و گسترده.

۴- دسته فرهنگی شامل راهکارهای: گسترش فرهنگ قانون‌مداری، رقابت و مشارکت در جامعه بین احزاب سیاسی، نخبگان و کاندیداها؛ تقویت نظام آموزشی کشور به منظور آموزش عمومی و فراگیر جهت مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی در قبال اقدامات خویش

۵- دسته عملکردی شامل راهکارهای: تقویت احزاب سیاسی در عرصه مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی در قبال معرفی کاندیداها؛ حزبی و افزایش سطح آگاهی احزاب سیاسی در مورد شایسته‌سالاری.

سپس پرسش‌نامه بسته‌ای با پاسخ‌های ۵ درجه‌ای طیف لیکرت برای این آسیب‌های ۲۳‌گانه و راهکارهای ۱۴‌گانه تهیه شد و در اختیار شرکت‌کنندگان گذاشته شد. در جدول ۳ و ۴ داده‌های به دست آمده از این مرحله، به شکل نمره-دهمی به هر آسیب و راهکار نشان داده شده است. در این جداول برای انجام محاسبات، نمره ۱ برای مخالفت کامل و نمره ۵ برای موافقت کامل از سوی هر شرکت‌کننده به صورت (الف تا دال) لحاظ شده است.

جدول ۳. نمرات متخصصان به هر آسیب در پرسش‌نامه مرحله دوم روش دلفی

ردیف	آسیب	الف	ب	پ	ت	ث	ج	چ	ح	خ	د
۱	ضعف‌های حقوقی نظام انتخابات	۴	۴	۴	۴	۵	۴	۵	۴	۴	۴
۲	قانون انتخابات حداقل، غیرشفاف و فقدان معیار مشخص برای برگزاری انتخابات	۴	۴	۴	۴	۳	۴	۵	۴	۴	۴

۴	۴	۵	۴	۴	۴	۵	۴	۴	۴	۳	تعدد و ناپایداری قوانین انتخابات	۳
۵	۴	۴	۴	۵	۵	۳	۴	۴	۳	۴	فقدان ضمانت اجرایی و مجازات بازدارنده و متناسب با جرایم انتخاباتی	۴
۴	۳	۳	۵	۲	۴	۳	۵	۴	۵	۵	مشخص نبودن جایگاه رسمی احزاب سیاسی در قانون انتخابات	۵
۵	۴	۴	۲	۵	۳	۲	۴	۴	۵	۵	فقدان نگرش راهبردی و آسیب‌شناسانه به قوانین انتخابات	۶
۵	۴	۴	۵	۵	۴	۵	۴	۵	۵	۵	حزب‌محور نبودن نظام انتخابات	۷
۴	۵	۵	۵	۴	۴	۳	۵	۵	۵	۵	برنامه‌محور نبودن نظام انتخابات	۸
۳	۴	۴	۵	۵	۴	۵	۴	۲	۴	۴	ناکارآمد، غیربسیاسی‌گو و مبتنی نبودن نظام انتخابات بر نیازهای روز انتخابات	۹
۳	۵	۵	۴	۵	۴	۵	۵	۴	۴	۴	اقتصاد وابسته به نفت	۱۰
۴	۴	۳	۵	۵	۴	۵	۵	۴	۵	۵	اقتصاد دولتی	۱۱
۴	۳	۴	۵	۴	۵	۴	۴	۴	۴	۴	ناهماهنگی توسعه سیاسی و اقتصادی	۱۲
۳	۵	۴	۵	۳	۱	۵	۴	۴	۵	۵	فسادهای سیاسی و فشارهای اقتصادی و سیاسی بر مردم	۱۳
۴	۲	۴	۳	۴	۴	۳	۳	۴	۴	۴	قانون‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات	۱۴
۲	۲	۳	۴	۴	۲	۴	۴	۳	۴	۴	ضعف پایبندی به قانون و مدارای سیاسی	۱۵
۲	۲	۴	۴	۴	۲	۴	۴	۳	۵	۵	مشارکت‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات ایران	۱۶
۴	۴	۴	۲	۲	۴	۴	۴	۳	۴	۴	فقر فرهنگ کار جمعی	۱۷
۵	۵	۴	۴	۳	۵	۵	۴	۳	۵	۵	سابقه نامطلوب احزاب سیاسی در ایران	۱۸
۳	۴	۵	۴	۵	۵	۴	۴	۵	۴	۴	مقطعی بودن فعالیت احزاب سیاسی	۱۹
۴	۴	۳	۴	۵	۴	۳	۴	۴	۴	۴	فراخیزی دانستن کاندیداهای انتخابات	۲۰
۳	۴	۳	۵	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	عدم اعتماد عمومی به احزاب سیاسی	۲۱
۲	۵	۴	۲	۲	۵	۳	۴	۴	۵	۵	ضعف در شایسته‌سالاری، آموزش و تربیت سیاسی	۲۲
۲	۲	۵	۵	۴	۳	۲	۲	۴	۵	۵	بی‌برنامگی و انشعاب در احزاب سیاسی	۲۳

جدول ۴. نمرات متخصصان به هر راهکار جهت رفع آسیب‌ها در پرسش‌نامه مرحله دوم روش دلفی

ردیف	راهکار	الف	ب	پ	ت	ث	ج	چ	ح	خ	د
۱	تدوین مجدد قانون انتخابات به‌صورت جامع و کامل	۴	۴	۵	۴	۴	۵	۴	۴	۴	۴
۲	برخورد قانونی با تخلفات انتخابات و بازنگری در انواع جرایم انتخاباتی با در نظر گرفتن مسائل جدید و تعیین مجازات‌های بازدارنده	۴	۵	۴	۵	۳	۵	۴	۴	۴	۳
۳	تشکیل مرکز یا موسسه علمی و مطالعاتی مختص انتخابات در کشور به‌منظور بازنمایی و روزآمد کردن قوانین انتخابات و رصد کردن آسیب‌های انتخابات	۴	۳	۴	۵	۵	۵	۳	۲	۴	۳
۴	تغییر ساختار نظام انتخابات (از اکثریتی به تناسبی)	۵	۵	۵	۴	۴	۵	۵	۵	۴	۴
۵	تقویت نظام حزب‌محور در انتخابات	۵	۵	۴	۴	۵	۵	۳	۴	۵	۵
۶	تقویت برنامه‌محور بودن انتخابات	۴	۵	۴	۴	۵	۵	۳	۴	۴	۲
۷	تلفیق اقتصاد دولتی و خصوصی	۴	۴	۵	۵	۴	۴	۵	۵	۵	۳
۸	عدم وابستگی اقتصاد به نفت و استفاده همه‌جانبه از سایر منابع طبیعی	۴	۴	۵	۵	۵	۵	۳	۴	۴	۵
۹	توسعه متوازن و ایجاد رشد اقتصادی و سیاسی متوازن و گسترده	۴	۵	۴	۴	۵	۵	۱	۵	۴	۳
۱۰	تقویت نظام آموزشی کشور به‌منظور آموزش عمومی و فراگیر جهت مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی در قبال عملکرد خویش	۴	۴	۳	۴	۴	۳	۳	۲	۴	۴
۱۱	گسترش فرهنگ قانون‌مداری، رقابت و مشارکت در جامعه بین احزاب سیاسی، نخبگان و کاندیدها	۵	۴	۳	۲	۴	۴	۴	۲	۴	۲
۱۲	الزام داوطلبان برای معرفی از کاندیداتوری از سوی حزبی خاص	۵	۴	۵	۵	۴	۴	۵	۴	۴	۳
۱۳	تقویت احزاب سیاسی در عرصه مسئولیت‌پذیری، قانون‌گرایی و مشارکت‌پذیری و پاسخ‌گویی در قبال معرفی کاندیداهای حزبی	۴	۴	۵	۴	۳	۴	۴	۳	۴	۴
۱۴	افزایش سطح آگاهی احزاب سیاسی در مورد شایسته‌سالاری	۵	۲	۴	۴	۳	۲	۲	۴	۵	۵

۴. یافته‌های پژوهش

در مرحله دوم روش دلفی، بعد از اینکه داده‌ها جمع‌آوری شد، پژوهشگر برای اینکه از میزان موافقت و تایید شرکت‌کنندگان با هر آسیب اطلاع پیدا کند، نمرات را جمع و سپس از حاصل جمع نمرات و میانگین آنها استفاده کرد. جدول ۵، نشانگر برآیند جمع و معدل نمرات هر آسیب و هر دسته از این آسیب‌هاست که نشان می‌دهد، دسته «ساختاری» بیشترین نمره و میانگین را کسب کرده و جزء مهم‌ترین آسیب‌های احزاب سیاسی در انتخابات ازسوی متخصصان تعیین شده و پس از آن به ترتیب دسته‌های «اقتصادی»، «فانونی»، «عملکردی» و «فرهنگی» قرار دارند.

سپس با تکنیک شانون، مجدداً داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت. با این فرمول، بار اطلاعاتی هر آسیب و وزن آسیب‌ها محاسبه و تعیین شد. برای بهره‌گیری از این فرمول، به وسیله رابطه (۱) داده‌های جدول فراوانی به‌هنجار شده است (Azar, 2001, pp. 1-18). در این فرمول، F_{ij} نمره هر شرکت‌کننده به شاخص موردنظر و P_{ij} نمره به‌هنجار شده است. سپس به وسیله رابطه (۲)، بار اطلاعاتی هر مقوله (E_j) محاسبه و تعیین شد. در این رابطه n تعداد مقوله‌ها و m تعداد شرکت‌کنندگان است.

رابطه (۲):

پس از آن، از طریق رابطه (۳)، وزن هر شاخص یا مقوله (W_j) به‌دست آمده است.

$$P_{ij} = \frac{F_{ij}}{\sum_{i=1}^m F_{ij}} \quad (i=1,2,\dots,m; j=1,2,\dots,n) \quad \text{رابطه (۱)}$$

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m [P_{ij} \ln(P_{ij})] \quad j \in 1 \dots n \quad k = \frac{1}{\ln(m)}$$

$$W_{ij} = \frac{E_j}{\sum_{j=1}^n E_j} \quad \text{رابطه (۳)}$$

جدول ۵. یافته‌های به‌دست‌آمده از پرسش‌نامه مرحله دوم روش دلفی
(آسیب‌های احزاب در نظام انتخابات ایران)

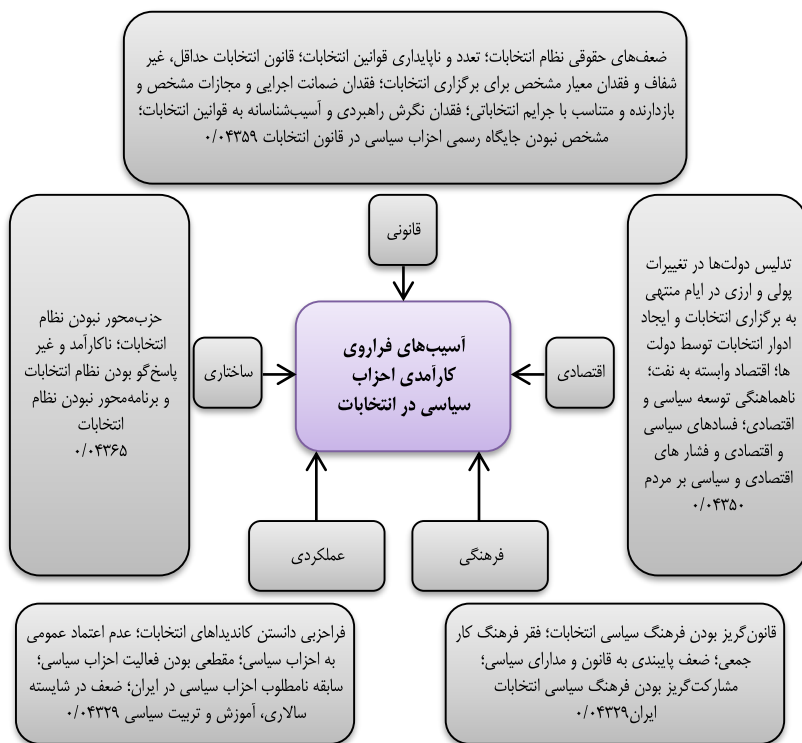
دسته	شاخص‌ها	جمع نمره	میانگین	میانگین دسته	بار اطلاعاتی شاخص‌ها	وزن شاخص تکنیک شانون	میانگین وزن دسته
قانونی	ضعف‌های حقوقی نظام انتخابات قانون انتخابات حداقل، غیرشفاف و فقدان معیار مشخص برای برگزاری انتخابات	۴۲	۴/۲	۴/۰۱	۱/۴۲۸	۰/۴۳۸۶	-۰/۴۳۵۹
	تعدد و ناپایداری قوانین انتخابات	۴۲	۴/۲		۱/۴۲۶	۰/۴۳۸۲	
	فقدان ضمانت اجرایی و مجازات مشخص و بازدارنده و متناسب با جرایم انتخاباتی	۴۱	۴/۱		۱/۴۲۱	۰/۴۳۶۶	
	فقدان نگرش راهبردی و آسیب- شناسانه به قوانین انتخابات	۳۸	۳/۸		۱/۴۰۹	۰/۴۳۲۸	
	مشخص نبودن جایگاه رسمی احزاب سیاسی در قانون انتخابات	۳۰	۳		۱/۴۰۴	۰/۴۳۱۱	
	ساختاری	ناکارآمد، غیرپایدار و مبتنی نبودن نظام انتخابات بر نیازهای روز انتخابات	۴۰		۴	۴/۳۷	
حزب‌محور نبودن نظام انتخابات		۴۶	۴/۶	۱/۴۲۷	۰/۴۳۸۳		
برنامه‌محور نبودن نظام انتخابات		۴۵	۴/۵	۱/۴۲۳	۰/۴۳۴۲		
اقتصادی	اقتصاد وابسته به نفت	۴۴	۴/۴	۴/۲۰	۱/۴۲۳	۰/۴۳۷۲	-۰/۴۳۵۰
	ناهماهنگی توسعه سیاسی و اقتصادی	۴۴	۴/۴		۱/۴۲۳	۰/۴۳۷۲	
	تدلیس دولت‌ها در تغییرات پولی و ارزی در ایام منتهی به برگزاری انتخابات و ایجاد ادوار انتخابات توسط دولت‌ها	۴۱	۴/۱		۱/۴۲۵	۰/۴۳۷۸	
	فسادهای سیاسی و اقتصادی و فشارهای اقتصادی و سیاسی بر مردم	۳۹	۳/۹		۱/۳۹۳	۰/۴۳۸۰	
فرهنگی	قانون‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات	۳۵	۳/۵	۳/۴۰	۱/۴۱۸	۰/۴۳۵۶	-۰/۴۳۳۹
	ضعف پایبندی به قانون و مدارای سیاسی	۳۲	۳/۲		۱/۴۰۶	۰/۴۳۲۰	
	مشارکت‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات ایران	۳۴	۳/۴		۱/۴۰۱	۰/۴۳۰۴	
	فقر فرهنگ کار جمعی	۳۵	۳/۵		۱/۴۱۲	۰/۴۳۳۸	
عملکردی	شاخص سابقه نامطلوب احزاب سیاسی در ایران	۴۳	۴/۳	۳/۹۰	۱/۴۲۴	۰/۴۳۷۳	-۰/۴۳۳۹
	مقطعی بودن فعالیت احزاب سیاسی	۴۳	۴/۳		۱/۴۲۴	۰/۴۳۷۳	
	فرا حزبی دانستن کاندیداهای انتخابات	۳۹	۳/۹		۱/۴۲۵	۰/۴۳۷۶	
	عدم اعتماد عمومی به احزاب سیاسی، ضعف در شایسته‌سالاری، آموزش و تربیت سیاسی	۳۹	۳/۹		۱/۴۲۵	۰/۴۳۷۶	
	ضعف در شایسته‌سالاری، آموزش و تربیت سیاسی	۳۶	۳/۶		۱/۳۹۴	۰/۴۳۸۲	
	بی‌برنامگی و انشعاب در احزاب سیاسی	۳۴	۳/۴		۱/۳۸۶	۰/۴۳۵۶	

همان‌طور که انتظار می‌رفت و در جدول ۵ نشان می‌دهد که یافته‌های به‌دست‌آمده از الگوریتم شانون در مقایسه با یافته‌های به‌دست‌آمده از فراوانی اهمیت آسیب‌ها

و رتبه‌بندی آنها را به صورت متفاوت نشان می‌دهد و به این علت که الگوریتم شانون اعتبار و دقت بیشتری برای وزن‌دهی به آسیب‌ها دارد، بنابراین الگوریتم شانون، اساس نتیجه‌گیری در این پژوهش قرار گرفته است.

براساس جدول ۵، سه آسیب، «ضعف‌های حقوقی نظام انتخابات»؛ «تعدد و ناپایداری قوانین انتخابات»؛ «حزب‌محور نبودن نظام انتخابات» جزء مهم‌ترین آسیب‌هایی هستند که منجر به عدم کارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات ایران شده است. همچنین بی‌برنامگی و انشعاب درون احزاب سیاسی جزء کمترین علل تاثیرگذار در ناکارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات است که به دلیل عدم اجماع صاحب‌نظران حذف شد. درنهایت براساس یافته‌های به دست آمده از الگوریتم شانون، دسته آسیب‌های «ساختاری» بیشترین میزان تاثیر در عدم کارآمدی احزاب سیاسی در انتخاب را داراست و پس از آن دسته آسیب‌های «قانونی»، «اقتصادی»، «عملکردی» و «فرهنگی» قرار دارند.

درنهایت، ۲۲ آسیب در پنج دسته موضوعی، به عنوان آسیب‌های فراروی کارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات تایید شد که در نمودار ۳ دیده می‌شود که ترتیب آسیب‌ها در هر دسته، به ترتیب اهمیت و دارای معناست. وزن هر دسته در میزان تاثیرگذاری بر عدم کارآمدی احزاب سیاسی دیده می‌شود که به شرح زیر است:

نمودار ۳. آسیب‌های فراروی کارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات ایران

همچنین در جدول ۶، حاصل جمع و معدل نمرات هر راهکار و نیز هر دسته از راهکارها ذکر شده است. همان‌گونه که در جدول زیر نشان داده می‌شود، دسته «ساختاری» بیشترین نمره و میانگین را کسب کرده که جزء مهم‌ترین راهکارهای رفع ناکارآمدی احزاب در انتخابات از سوی متخصصان حائزاهمیت شناخته شده‌اند و پس از آن، به ترتیب دسته‌های راهکارهای «عملکردی»، «اقتصادی»، «قانونی» و «فرهنگی» قرار دارد. پس از آن یک‌بار دیگر، داده‌های مربوط به راهکارها، از طریق روش «آنتروپی شانون» مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت که به شرح زیر است:

جدول ۶. یافته‌های به‌دست آمده از پرسش‌نامه مرحله دوم روش دلفی (راهکارهای رفع ناکارآمدی احزاب

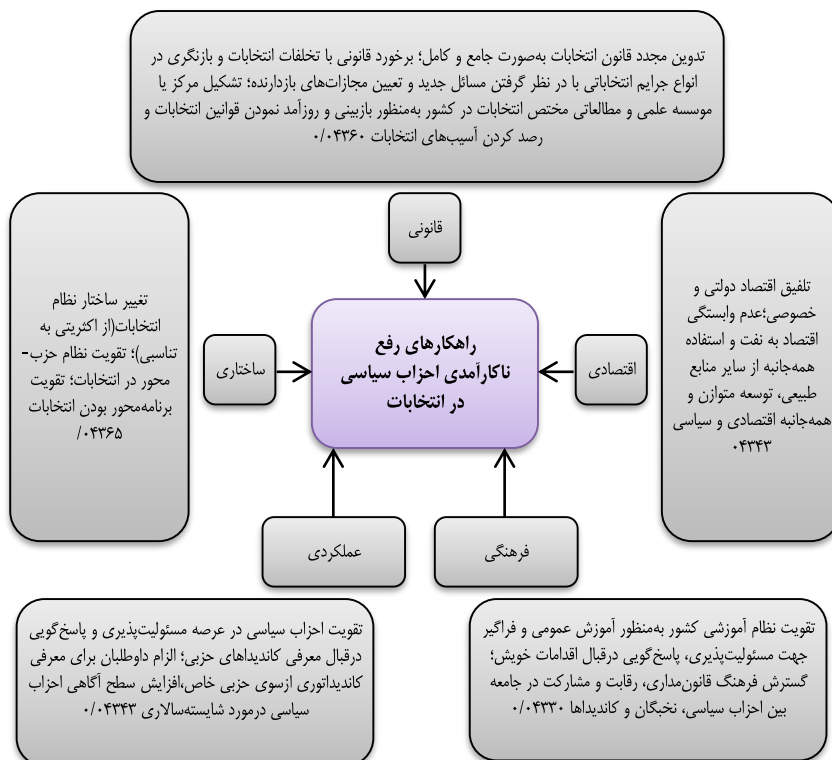
سیاسی در انتخابات)

دسته	شاخص	جمع نمره	میانگین	میانگین دسته	بار اطلاعاتی شاخص	وزن شاخص تکنیک شانون	میانگین وزن دسته
قانونی	تدوین مجدد قانون انتخابات به‌صورت جامع و کامل مبتنی بر نیازهای روز انتخابات	۴۲	۴/۲	۴/۰۳	۱/۴۲۸	۰/۰۴۳۸۶	۰/۰۴۳۶۰
	برخورد قانونی با تخلفات انتخابات و بازنگری در انواع جرایم انتخاباتی با در نظر گرفتن مسائل جدید و تعیین مجازات‌های بازدارنده	۴۱	۴/۱		۱/۴۲۱	۰/۰۴۳۶۶	
	تشکیل مرکز یا موسسه علمی و مطالعاتی مختص انتخابات در کشور به‌منظور بازمینی و روزآمد کردن قوانین انتخابات و رصد کردن آسیب‌های انتخابات	۳۸	۳/۸		۱/۴۰۹	۰/۰۴۳۲۸	
ساختاری	تغییر ساختار نظام انتخابات از اکثریتی به تناسبی)	۴۶	۴/۶	۴/۳۷	۱/۴۲۷	۰/۰۴۳۸۳	۰/۰۴۳۶۵
	تقویت نظام حزب‌محور در انتخابات	۴۵	۴/۵		۱/۴۲۳	۰/۰۴۳۷۲	
	تقویت برنامه‌محور بودن انتخابات	۴۰	۴		۱/۴۱۴	۰/۰۴۳۴۲	
اقتصادی	تلفیق اقتصاد دولتی و خصوصی	۴۴	۴/۴	۴/۲۳	۱/۴۲۱	۰/۰۴۳۷۲	۰/۰۴۳۴۳
	عدم وابستگی اقتصاد به نفت و استفاده همه‌جانبه از سایر منابع طبیعی	۴۴	۴/۴		۱/۴۲۱	۰/۰۴۳۷۲	
	توسعه متوازن و ایجاد رشد اقتصادی و سیاسی متوازن و گسترده	۳۹	۳/۹		۱/۳۹۲	۰/۰۴۲۸۰	
عملکردی	الزام داوطلبان برای معرفی از کاندیداتوری از سوی حزبی خاص	۴۳	۴/۳	۴/۳۰	۱/۴۲۰	۰/۰۴۳۷۳	۰/۰۴۳۴۳
	تقویت احزاب سیاسی در عرصه مسئولیت‌پذیری، قانون‌گرایی و مشارکت‌پذیری و پاسخ‌گویی در قبال معرفی کاندیداهای حزبی	۳۹	۳/۹		۱/۴۲۵	۰/۰۴۳۷۶	
	افزایش سطح آگاهی احزاب سیاسی در مورد شایسته‌سالاری	۳۶	۳/۶		۱/۳۹۴	۰/۰۴۲۸۲	
فرهنگی	تقویت نظام آموزشی کشور به‌منظور آموزش عمومی و فراگیر جهت مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی در قبال اقدامات خویش	۳۵	۳/۵	۳/۲۳	۱/۴۱۸	۰/۰۴۳۵۶	۰/۰۴۳۳۰
	گسترش فرهنگ قانون‌مداری، رقابت و مشارکت در جامعه بین احزاب سیاسی نخبگان و کاندیداها	۳۴	۳/۴		۱/۴۰۱	۰/۰۴۳۰۴	

همچنین براساس جدول ۶، یافته‌های به‌دست‌آمده از الگوریتم شانون در مقایسه با یافته‌های به‌دست‌آمده از فراوانی، اهمیت و رتبه‌بندی راهکارها را به‌صورت متفاوت نشان می‌دهد و الگوریتم شانون، اساس نتیجه‌گیری در این پژوهش قرار گرفته است. براساس جدول ۶، دو راهکار «تدوین مجدد قانون انتخابات به‌صورت جامع و کامل مبتنی بر نیازهای روز انتخابات» و «تغییر ساختار نظام انتخابات» جزء مهم‌ترین راهکار رفع ناکارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات هستند. همچنین براساس یافته‌های به‌دست‌آمده از الگوریتم شانون، دسته

راهکارهای «ساختاری» بیشترین میزان تاثیر را در رفع ناکارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات داراست و پس از آن دسته راهکارهای «قانونی»، «اقتصادی» و «عملکردی» قرار دارند و کمترین میزان تاثیر در ناکارآمدی احزاب در انتخابات مربوط به دسته «فرهنگی» است.

براساس قوانینی که بر روش دلفی حاکم است، ۱۴ راهکار در ۵ دسته‌های - موضوعی، به‌عنوان راهکارهای رفع ناکارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات تایید شد که در نمودار ۳ دیده می‌شود که ترتیب راهکارها در هر دسته، دارای معنا و به‌ترتیب اهمیت است. وزن هر دسته در میزان رفع ناکارآمدی احزاب سیاسی دیده می‌شود که به شرح زیر است:

نمودار ۴. راهکارهای رفع ناکارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات ایران

نتیجه‌گیری

نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش نشان داد که کارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات ایران با آسیب‌های متعدد در حوزه‌های مختلف روبرو است که این آسیب‌ها به علت عدم‌شناسایی و ارائه راهکار مناسب برای رفع آنها، کارآمدی انتخابات را تحت‌تاثیر قرار داده است. براین‌اساس، به‌دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش بودیم که چه آسیب‌های فراروی کارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات ایران قرار دارد و راهکارهای رفع این آسیب‌ها کدامند؟ از روش دلفی و تکنیک شانون برای پاسخ‌گویی به این پرسش استفاده شد. ابتدا حلقه ۱۰ نفره‌ای از متخصصان انتخاب شد و مرحله اول دلفی در قالب مصاحبه باز صورت گرفت. از متن مصاحبه‌ها، آسیب‌های احزاب سیاسی در انتخابات استخراج شد. این آسیب‌ها با آسیب‌های به‌دست‌آمده از مرور منابع مورد مقایسه قرار گرفت و در نهایت ۲۳ آسیب استخراج شد. این آسیب‌ها در ۵ دسته «ساختاری»، «اقتصادی»، «قانونی»، «عملکردی» و «فرهنگی» دسته‌بندی شدند و در قالب پرسش‌نامه، در اختیار متخصصان گذاشته شد. از پرسش‌نامه، داده‌هایی به‌دست‌آمد که با دو روش (فراوانی و میانگین) و تکنیک آنتروپی شانون مورد بررسی قرار گرفت و به این علت که تکنیک شانون از اعتبار بالاتری برای تعیین وزن آسیب‌ها برخوردار است، مبنا و اساس نتیجه‌گیری قرار گرفت. براساس قانونی که بر روش دلفی حاکم است، آسیب «بی‌برنامگی و انشعاب احزاب سیاسی» به‌دلیل عدم‌اجماع صاحب‌نظران، حذف شد و ۲۲ آسیب که بر کارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات تاثیر گذاشته است، مورد تایید قرار گرفت. یافته‌هایی که از تحلیل تکنیک شانون به‌دست‌آمد، نشان داد که دسته آسیب‌های «ساختاری» که شامل حزب‌محور نبودن نظام انتخابات؛ ناکارآمد و غیرپاسخگو بودن نظام انتخابات و برنامه‌محور نبودن انتخابات است، بیشترین میزان تاثیر را در ناکارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات ایران داشته است.

پس از آسیب‌های ساختاری، دسته آسیب‌های «قانونی» قرار داشت که شامل ضعف‌های حقوقی نظام انتخابات؛ تعدد و ناپایداری قوانین انتخابات؛ قانون

انتخابات حداقل، غیرشفاف و فقدان معیار مشخص برای برگزاری انتخابات؛ فقدان ضمانت اجرایی و مجازات مشخص و بازدارنده و متناسب با جرایم انتخاباتی؛ فقدان نگرش راهبردی و آسیب‌شناسانه به قوانین انتخابات و مشخص نبودن جایگاه رسمی احزاب سیاسی در قانون انتخابات بود.

سپس دسته آسیب‌های «اقتصادی» قرار داشت که شامل تدلیس دولت‌ها در تغییرات پولی و ارزی در ایام منتهی به برگزاری انتخابات و ایجاد ادوار انتخابات توسط دولت‌ها؛ اقتصاد وابسته به نفت؛ ناهماهنگی توسعه سیاسی و اقتصادی؛ فسادهای سیاسی و اقتصادی و فشارهای اقتصادی و سیاسی بر مردم بود. پس از دسته آسیب‌های اقتصادی، دسته آسیب‌های «عملکردی» بر کارآمدی احزاب در انتخابات تاثیرگذار بود که شامل فراحزبی‌دانستن کاندیداهای انتخابات؛ عدم اعتماد عمومی به احزاب سیاسی؛ مقطعی بودن فعالیت احزاب سیاسی؛ سابقه نامطلوب احزاب سیاسی در ایران و ضعف در شایسته‌سالاری، آموزش و تربیت سیاسی بود. درنهایت، دسته آسیب‌های «فرهنگی» قرار داشت که کمترین میزان تاثیر را در ناکارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات ایران داشته است که شامل قانون‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات؛ فقر فرهنگ کار جمعی؛ ضعف پایبندی به قانون و مدارای سیاسی و مشارکت‌گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخابات بود.

همچنین از روش ذکرشده برای بررسی راهکارهای رفع این آسیب‌ها استفاده و نشان داده‌شد که دسته راهکارهای «ساختاری» بیشترین میزان تاثیر را در رفع ناکارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات داراست و پس از آن دسته راهکارهای «قانونی»؛ «اقتصادی» و «عملکردی» قرار دارند و کمترین میزان تاثیر در رفع ناکارآمدی احزاب سیاسی در انتخابات ایران مربوط به دسته «فرهنگی» است که راهکارهای رفع آسیب‌های هر دسته به ترتیب اهمیت به شرح زیر است:

راهکارهای مربوط به دسته ساختاری، شامل تغییر ساختار نظام انتخابات (از اکثریتی به تناسبی)؛ تقویت نظام حزب‌محور در انتخابات و تقویت برنامه‌محور بودن انتخابات است.

راهکارهای مربوط به دسته قانونی، شامل تدوین مجدد قانون انتخابات

به صورت جامع و کامل؛ برخورد قانونی با تخلفات انتخابات و بازنگری در انواع جرایم انتخاباتی با در نظر گرفتن مسائل جدید و تعیین مجازات‌های بازدارنده؛ تشکیل مرکز یا موسسه علمی و مطالعاتی مختص انتخابات در کشور به منظور بازبینی و روزآمد کردن قوانین انتخابات و رصد کردن آسیب‌های انتخابات است.

راهکار اقتصادی، شامل تلفیق اقتصاد دولتی و خصوصی؛ عدم وابستگی اقتصاد به نفت و استفاده همه‌جانبه از سایر منابع طبیعی و توسعه متوازن و اقتصادی و سیاسی است.

راهکار عملکردی، نظیر تقویت احزاب سیاسی در عرصه مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی در قبال معرفی کاندیداهای حزبی؛ الزام داوطلبان برای معرفی از کاندیداتوری از سوی حزبی خاص و افزایش سطح آگاهی احزاب سیاسی در مورد شایسته‌سالاری است.

راهکار فرهنگی نظیر تقویت نظام آموزشی کشور به منظور آموزش عمومی و فراگیر جهت مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی در قبال اقدامات خویش؛ گسترش فرهنگ قانون‌مداری، رقابت و مشارکت در جامعه بین احزاب سیاسی، نخبگان و کاندیداهاست.

منابع و مأخذ

- ادیانی، علی (۱۳۷۸)، آسیب‌شناسی نظام انتخابات، جایگاه مردم و مجلس. تهران: ادیانی.
- اعمای، حسن (۱۳۹۸). آسیب‌شناسی حزبی و نظام انتخاباتی جمهوری اسلامی ایران. رهیافت سیاسی و بین‌المللی، سال ۱۱، شماره ۱، صص ۴۵-۵۶.
- امیری فرح‌آبادی، جعفر (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی فرایند سیاست‌پژوهی در نظام آموزش عالی ایران، مطالعه کیفی، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره هشتم، شماره ۴، ص ۱۴۴.
- بنیانیان، حسن (۱۳۷۹)، مدلی بر آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی. تهران: نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه صنعتی شریف.
- درستی، هاجر (۱۳۹۳)، آسیب‌شناسی تبلیغاتی مجلس شورای اسلامی در پرتو اصول حقوقی حاکم بر تبلیغات، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال ۲۱، شماره ۸۰، صص ۹۰-۱۰۵.
- شجاعی، اعظم (۱۳۹۲)، آسیب‌شناسی نقش احزاب سیاسی در نظام انتخابات ایران، کارشناسی‌ارشد، اصفهان: دانشکده اقتصاد، دانشگاه اصفهان.
- طحان نظیف، هادی (۱۳۹۳)، آسیب‌شناسی نظام حقوقی حاکم بر فرایندهای نظارت بر انتخابات مجلس شورای اسلامی، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، شماره ۴، صص ۱۱۳۲-۱۱۴۵.
- گلشنی، علیرضا (۱۳۹۷)، آسیب‌شناسی انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران. رهیافت انقلاب اسلامی، سال ۱۲، شماره ۴۵، صص ۱۲۰-۱۳۰.
- مشفق، محمدعلی (۱۳۹۶)، کندوکاوی آسیب‌شناسانه نظام انتخابات. تهران: کویر.
- ممی‌زاده، جعفر (۱۳۷۵)، فرهنگ شالوده سازمان. مجله تدبیر.
- هریسی‌نژاد، کمال‌الدین (۱۳۸۰)، نظری بر ابعاد حقوقی انتخابات و راه‌های توسعه آن. نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دوره ۴۴، شماره ۱۸۰-۱۸۱، ص ۹۸۲.

Azar, A. (2001), Developing of Shanon Entropy Method in content Analysis.

Al_zahra University Jurnal of Namanities, 11(37-38),pp. 1-18.

Brodeur, Michael (2008), the Role pf organizational Diagnosis in Organization

- Learning. Antioch New England Graduate school, Journal of Counseling and Development, pp. 642-650.
- Harrop, Martin, & Miller, W. L (1987), Election Voter: A Comparative introduction. London: Macmillan.
- Hus, Chia-Chien (2007), Delphi Technique: Making Sense of consensus. Practical Assessment , Research & Evaluation Journal, 10-11.
- Linstone, H.A (2002), the Delphi method, Techniques and Applications. Melbourne: Addison Wesley Publishing Company.
- Rose, Richard (2000), International encyclopedia of Election . London: Macmillan press.

References

- Adiani, Ali (1999), The pathology of the electoral system, the position of the people and the parliament. Tehran: Religious. (In Persian)
- Amaei, Hassan (2019), The Pathology of the Party and the Electoral System of the Islamic Republic of Iran, Political and International Approach, year 11, No. 1, pp. 45-56. (In Persian)
- Amiri Farahabadi, Jafar (2016), Pathology of the research policy process in the Iranian higher education system, Qualitative study, Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies in Humanities, Volume 8, No. 4, pp. 144. (In Persian)
- Azar, A (2001), Developing of Shanon Entropy Method in content Analysis. Al_zahra University Jurnal of Namanities, 11(37-38), pp. 1-18.
- Bonyanian, Hassan (2000), A Model on the Pathology of the Islamic Revolution. Tehran: Representation of the Supreme Leader in Sharif University of Technology. (In Persian)
- Brodeur, Michael (2008), the Role pf organizational Diagnosis in Organization Learning. Antioch New England Graduate school, Journal of Counseling and Development, pp. 642-650.
- Dorsti, Hajar (2014), Propaganda Pathology of the Islamic Consultative Assembly in the Light of Legal Principles Governing Advertising, Quarterly Journal of the Assembly and Strategy, Volume 21, No. 80, pp. 90-105. (In Persian)
- Golshani, Alireza (2018), Pathology of the Presidential Election of the Islamic Republic of Iran. The Approach of the Islamic Revolution, Volume 12, No. 45, pp. 120-130. (In Persian)
- Harisi Nejad, Kamaluddin (2001), A Theory on the Legal Dimensions of Elections and Ways of Its Development, Journal of the Faculty of

- Literature and Humanities, Volume 44, No. 180-181, p. 982. (In Persian)
- Harrop, Martin, & Miller, W.L.(1987), Election Voter: A Comparative introduction. London: Macmillan.
- Hus, Chia-chien (2007), Delphi Technique: Making Sense of consensus. Practical Assessment , Research & Evaluation Journal, pp. 10-11.
- Linstone, H.A (2002), thr Delphy method, Techniques and Applications. Melbourne: Addison Wesley Publishing Company.
- Mamizadeh, Jafar (1996), Culture is the foundation of the organization. Journal of Tadbir. (In Persian)
- Mushfaq, Mohammad Ali (2017), Pathological exploration of the electoral system. Tehran: Kavir. (In Persian)
- Rose, Richard (2000), International cncyclopedia of Election . London: Macmillan press.
- Shojaei, Azam (2013), Pathology of the Role of Political Parties in the Iranian Electoral System, M.Sc., Isfahan: Faculty of Economics, University of Isfahan. (In Persian)
- Tahan Nazif, Hadi (2014), Pathology of the legal system governing the election monitoring processes of the Islamic Consultative Assembly, Quarterly Journal of Public Law Studies, No. 4, pp. 1132-1145. (In Persian)